

Sprawa przyjęcia do Wojska Polskiego uczestników powstania w Gruzji w 1924 r. i pobytu pułkownika Kakucy Czolokaszwilego w Polsce w świetle dokumentów Oddziału II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego

Grzegorz Gilewski

W numerze 7/2015 „Nowego Prometeusza” opublikowano opracowane przez Razhdena Chikorię tłumaczenie dwóch gruzińskich dokumentów dotyczących działalności płk. Kakucy Czolokaszwilego¹, dowódcy wojskowego i jednego z przywódców powstania gruzińskiego w sierpniu 1924 r.² Jednym z przywołanych dokumentów jest list gen. Aleksandra Zachariadze³ do Ministra Spraw Zagranicznych Demokratycznej Republiki Gruzji, Eugeniusza Gegeczkori⁴ z 14 stycznia 1926 r. dotyczący obecności w Polsce płk. Kakucy Czolokaszwili oraz nastrojów panujących wśród gruzińskiej emigracji wojskowej. W dokumencie tym pojawił się mało znany wątek zatrudnienia w Wojsku Polskim uczestników powstania narodowyzwoleńczego w Gruzji w 1924 roku. W drugim dokumencie przedstawiono natomiast zeznanie gen. Spirydona Czawczawadze⁵, który zwięźle omówił działalność i pobyt Kakucy Czolokaszwilego w Polsce w 1925 r. Autor przywołanej publikacji nie tylko przybliżył ten prawie nieznaną wątek polsko-gruzińskiej

¹ Kajchosro Cholokaszwili (1888-1930), zdrobniale zwany „Kakuca”.

² R. Chikhorja, *Pułkownik Kakuca Czolokaszwili, gruzińska prawica oraz władze polskie*, „Nowy Prometeusz”, 2015, nr 7, s. 201-218.

³ Gen. Aleksander Zakariadze (1884-1957), szef Sztabu Generalnego Demokratycznej Republiki Gruzji. Przybył do Polski w 1922 r. i po odbyciu przeszkolenia w polskich szkołach wojskowych, został oficerem kontraktowym Wojska Polskiego. Pełnił funkcję nieoficjalnego przedstawiciela emigracyjnego rządu gruzińskiego w Polsce i opiekuna gruzińskich oficerów kontraktowych. D. Kolbaia, *Pod skrzydłami Rzeczypospolitej. Emigracja gruzińska w Polsce 1921-1939*, Warszawa 2015, s. 201.

⁴ Eugeniusz Gegeczkori (1881-1954), gruziński polityk, członek kierownictwa partii socjaldemokratycznej, przewodniczący Komisariatu Zakaukaskiego w 1917 r. Po ogłoszeniu niepodległości Gruzji, od listopada 1918 r. był szefem Ministerstwa Spraw Zagranicznych, a od marca 1921 r. zwierzchnikiem Ministerstwa Sprawiedliwości Demokratycznej Republiki Gruzji. Po 1921 r. wyemigrował do Francji. W. Materski, *Gruzja*, Warszawa 2000, s. 336.

⁵ Gen. Spirydón Czawczawadze (1878-1953), członek Sztabu Generalnego Demokratycznej Republiki Gruzji. W 1921 r. po przegranej wojnie pozostał w Gruzji i zaangażował się w antybolszewicką działalność konspiracyjną. Po upadku powstania w 1924 r. wyemigrował z Gruzji do Francji. R. Chikhorja, *Pułkownik Kakuca Czolokaszwili ...*, s. 201.

współpracy, ale również wniósł do polskiego dyskursu naukowego niezwykle cenną perspektywę gruzińskich uczestników opisywanych wydarzeń.

Niniejszy tekst, choć powstał niezależnie, może stanowić kontynuację badań zapoczątkowanych przez Razhdena Chikorię. W artykule omówiono informacje na temat próby zatrudnienia w Wojsku Polskim uczestników powstania w Gruzji w 1924 r. i pobytu płk. Kakucy Czolokaszwilego w Polsce. W odróżnieniu od wspomnianej pracy, punktem wyjścia do zaprezentowanych rozważań są dokumenty wytworzone przez polską administrację wojskową lub powstałe na jej potrzeby.

Dokumentacja archiwalna dotycząca przyjęcia do Wojska Polskiego gruzińskich powstańców zachowała się w zbiorach Rosyjskiego Państwowego Archiwum Wojskowego w Moskwie (Российский государственный военный архив). Wybór tych dokumentów został załączony do niniejszej publikacji, dzięki czemu istnieje możliwość porównania informacji przedstawionych przez gen. Aleksandra Zachariadze w liście do Eugeniusza Gegeczkori, który został opracowany w przywołanej wcześniej publikacji.

Niestety nie odnaleziono jeszcze materiałów, które bezpośrednio dotyczyły pobytu Kakucy Czolokaszwilego w Warszawie. Bez względu na poglądy polityczne, jego przyjazd stanowił jednak wielkie wydarzenie dla społeczności gruzińskiej w Polsce. Dlatego też wspomnienia tych zdarzeń znalazły swe odzwierciedlenie w różnych, nawet odległych czasowo dokumentach. Warto podkreślić, że część z nich to opinie gruzińskich oficerów kontraktowych, którzy mieli wówczas okazję osobiście spotykać bohatera narodowego.

Powstanie gruzińskie z 1924 r. było bezprecedensowym przykładem walki narodowościowo-wyzwoleńczej w Związku Sowieckim. Walki prowadzone były przez rozproszone oddziały partyzanckie. Największą z jednostek biorących udział w walkach był liczący kilkuset partyzantów, oddział „Szepiculi”, tj. „Zaprzysiężonych” pod dowództwem Kakucy Czolokaszwilego. Początkowe sukcesy powstańczych oddziałów zostały niebawem zniwelowane przy pomocy bezwzględного terroru zaprowadzonego przez OGPU⁶ i Armię Czerwoną. Liczba ofiar, uczestników działań zbrojnych i tych rozstrzelanych przez sowieckie służby już po ich zakończeniu, liczona była w dziesiątkach tysięcy osób. Spośród politycznych i wojskowych przywódców powstania, ocalało niewiele. Wśród nich również Kakuca Czolokaszwili, który wraz z kilkoma towarzyszami wy dostał się z kraju i rozpoczął życie emigranta⁷.

Gruzińskie władze stanęły wówczas przed dylematem. Z jednej strony płk Kakuca Czolokaszwili posiadał już status bohatera narodowego, z drugiej jed-

⁶ Akronim nazwy Zjednoczony Państwowy Zarząd Polityczny (ros. Объединённое государственное политическое управление при СНК СССР). Służba specjalna i policja polityczna w Rosji Sowieckiej w latach 1923–1934.

⁷ W. Materski, *Powstanie narodowowyzwoleńcze 1924 r. w Gruzji*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej”, 1999, t. 34, s. 57–68.

nak oskarżał on gruzińskich socjaldemokratów o utratę niepodległości i niepowodzenie powstania. Gruziniński rząd obawiał się, że jego przyjazd spowoduje wzrost napięć politycznych na łonie emigracji i osłabienie rządu względem ugrupowań opozycyjnych. Sposobem na odizolowanie Czolokaszwilego od działalności politycznej miał być wyjazd do Polski, gdzie przebywała już znaczna część gruzińskiej emigracji wojskowej⁸.

Jak relacjonował gen. Aleksander Zachariadze, informacje na ten temat dotarły do niego w październiku 1924 r. w liście od Konstantyna Gwardzaladzego⁹. Zaproponowano wówczas podjęcie kroków zmierzających do zatrudnienia w Wojsku Polskim dwudziestu oficerów biorących udział w powstaniu, wśród nich gen. Spiridona Czawczawadzego i płk. Kakucy Czolokaszwilego. W reakcji na przytoczone pismo gen. Zachariadze wraz z Pawłem Tumaniszili¹⁰, wiceprezesem Komitetu Gruzinińskiego w Polsce rozpoczęli sondowanie gotowości polskich władz na przyjęcie do Wojska Polskiego kolejnych Gruziniów. W czasie nieoficjalnych rozmów z płk. Wacławem Jędrzejewiczem¹¹, szefem Referatu „Wschód” Oddziału II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, przyjęto za priorytet uregulowanie sytuacji przebywających w Polsce najstarszych stopniem oficerów^{12,13}.

⁸ R. Chikhorja, *Putkownik Kakuca Czolokaszwili ...*, s. 201-202; Rosyjskie Państwowe Archiwum Wojskowe (Российский государственный военный архив – dalej: RGWA), Ekspozytura 2 Oddziału II Sztabu Generalnego (dalej: RGWA, E2 OII SG), f. 461k op 1 d 252, Odpis pisma adiutanta generalnego Prezydenta RP gen. bryg. Mariusza Zaruskiego do Szefa Gabinetu Ministra Spraw Wojskowych, gen. bryg. Edwarda Szpakowskiego nr 18/tjn/24 z dnia 5 lutego 1925 r., k. 93 verte, 94 (załącznik nr 1).

⁹ Konstantyn Gwardzaladze (?-?), gruziniński polityk związany z partią socjaldemokratyczną. Był wiceministrem Spraw Zagranicznych Demokratycznej Republiki Gruzji. Po zajęciu Gruzji przez Armię Czerwoną wyemigrował do Stambułu, gdzie m.in. zabiegał o przyjęcie gruzińskich oficerów do polskich szkół wojskowych. W późniejszym okresie był przedstawicielem emigracyjnego rządu gruzińskiego w Londynie. RGWA, E2 OII SG), f. 461k op 1 d 282, Notatka w sprawie organizacji Centrum Gruzinińskiego na emigracji, k. 14-20.

¹⁰ Książę Paweł Tumanoff-Tumaniszwili (?-?), gruziniński arystokrata, emigrant, ojciec kapitana marynarki Jerzego Tumaniszwili. W 1922 r. przybył do polski i zaangażował się w działalność Komitetu Gruzinińskiego. J. Romanowicz, *Kontradmirał w stanie spoczynku Jerzy Tumaniszwili, 1916-2010*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy”, 2011, t. 12, nr 2, s. 233.

¹¹ Płk Wacław Jędrzejewicz (1893- 1993), w latach 1921-1925 Szef Referatu „Wschód” Oddziału II Sztabu Generalnego W.P. *Wacław Jędrzejewicz. Biografia*, „Kultura Paryska”, [dostęp: 20 IX 2018], <<http://www.kulturaparyska.com/pl/ludzie/typ/historycy/waclaw-jedrzejewicz>>

¹² Przechodzące na stopę pokojową Wojsko Polskie posiadało nadmiar oficerów, a wobec tego przyjmowanie cudzoziemców na wysokie stanowiska budziło liczne wątpliwości. Do końca 1924 r. nie zatrudniono 16 najwyższych stopniem oficerów gruzińskich i azerbejdżańskich. Dotychczas pobierali oni jednak wynagrodzenia jako hospitanci. W kolejnych miesiącach sprawa wciąż pozostawała nierozstrzygnięta i dopiero powrót do władzy Józefa Piłsudskiego pozwolił na zakontraktowanie tych oficerów. R. Karabin, *Podchorążowie i oficerowie kontraktowi w Wojsku Polskim 1921-1939*, [cz. 2], „Pro Georgia. Prace i materiały do dziejów stosunków gruzińsko-polskich”, 1997, nr 6, s. 26-30.

¹³ R. Chikhorja, *Putkownik Kakuca Czolokaszwili ...*, s. 209.

Powrót do rozmów na temat zatrudnienia powstańców miał nastąpić w kwietniu 1925 r. Jednak z nieznanych przyczyn, już w styczniu 1925 r. Paweł Tumaniszwili wraz z Aleksandrem Asatianim¹⁴ przedstawili ten pomysł w czasie rozmowy z polskimi politykami oraz przedłożyli spis oficerów w Kancelarii Prezydenta RP¹⁵.

Już na początku lutego 1925 r. szef Ministerstwa Spraw Wojskowych otrzymał z Kancelarii Prezydenta RP pismo w tej sprawie i zgodził się na przyjęcie trzydziestu czterech Gruzinów do Korpusu Ochrony Pogranicza. Jednocześnie poproszono Szefa Sztabu Generalnego o przedstawienie referatu na temat służby gruzińskich oficerów kontaktowych w Wojsku Polskim¹⁶. Te pozytywne reakcje zachęciły gruzińskich polityków do bardziej otwartych działań. Świadczy o tym list Akakiego Czchenkeli¹⁷ do płk. Maksymiliana Kukowskiego¹⁸ z 14 marca 1925 r., w którym zwrócił się on z prośbą o wsparcie w zatrudnieniu oficerów i powoływał na nieoficjalne uzgodnienia poczynione przez Pawła Tumaniszwili ze stroną polską¹⁹.

Pomimo życzliwości ministra Spraw Wojskowych, ostatecznie sprawa została załatwiona negatywnie. Decydujący wpływ miały argumenty przedstawione przez Szefa Sztabu Generalnego W.P. i jego podwładnych. Okazało się bowiem, że negatywną opinię na temat przyjęcia nowych oficerów kontraktowych wyrazili szefowie zarówno Oddziału II, jak i Oddziału V Sztabu Generalnego W.P.

Oficerowie Oddziału II Sztabu Generalnego W.P. podnieśli kilka istotnych kwestii, które utrudniały przyjęcie obcokrajowców. Podstawowym problemem był wymóg, zgodnie z którym w Korpusie Ochrony Pogranicza mogli służyć wyłącznie oficerowie i żołnierze narodowości polskiej²⁰. Ponadto przydzielanie do służby na granicy polsko-radzieckiej uczestników niedawnego powstania antybolszewickiego, wraz z jego przywódcami mogło prowadzić do niepożądanych incydentów granicznych. Wskazywano także na trudności z zatrudnieniem obecnych w Polsce

¹⁴ Aleksander Asatiani (1889-1953), gruziński polityk związany z partią narodowo-demokratyczną. Po 1921 r. emigrant. R. Chikhorja, *Putkownik Kakuca Człokaszwili ...*, s. 201.

¹⁵ *Tamże*, s. 210.

¹⁶ RGWA, E2 OII SG, f. 461k op 1 d 252, Pismo Szefa Gabinetu Ministra Spraw Wojskowych, gen. bryg. Edwarda Szpakowskiego do Szefa Sztabu Generalnego W.P., gen. dyw. Stanisława Hallera nr 3796/25 z dnia 11 lutego 1925 r., k. 93, (załącznik nr 2).

¹⁷ Akaki Czchenkeli (1874-1959), gruziński polityk i dyplomata, premier i minister Spraw Zagranicznych Zakaukaskiej Federacyjnej Republiki Demokratycznej w 1918 r. Po ogłoszeniu niepodległości Gruzji, od kwietnia do listopada 1918 r. sprawował funkcję ministra Spraw Zagranicznych Demokratycznej Republiki Gruzji. Przewodził gruzińskiej delegacji na konferencję pokojową w Paryżu, a następnie był ministrem pełnomocnym Republiki Gruzjińskiej w Paryżu. W. Materski, *Gruzja...*, s. 333.

¹⁸ Płk Maksymilian Kukowski (1871-1929), ówczesny zastępca płk. Edwarda Szpakowskiego, szefa Gabinetu Ministra Spraw Wojskowych. *Rocznik Oficerski 1924*, Warszawa 1924, s. 6.

¹⁹ RGWA, E2 OII SG, f. 461k op 1 d 252, Pismo Ministra Spraw Zagranicznych Eugeniusza Gegeczkora z dnia 14 marca 1925 r. w sprawie przyjęcia kolejnych oficerów do W.P., k. 95.

²⁰ W Korpusie Ochrony Pogranicza w latach 1927-1932 służył Osetyniec, por. Włodzimierz Cucjew. Posiadał on jednak polskie obywatelstwo, uzyskane w 1924 r. WBH, AP I.481.C.4757.

Gruzinów i znalezieniem etatowych stanowisk dla zakontraktowanych oficerów. Zwrócono uwagę, że do tej pory kierowano się zasadą lokacji Gruzinów w pułkach położonych wewnątrz kraju, co stanowiło uszczerbek dla polskich oficerów. Zwrócono również uwagę, że wobec masowych zwolnień oficerów związanych z przechodzeniem Wojska Polskiego na stopę pokojową, przyjmowanie niewykwalifikowanych cudzoziemców mogło wzbudzać niezadowolenie w kraju²¹.

Płk Stefan Rotarski²², szef Oddziału V Sztabu Generalnego również przedstawił negatywną opinię na temat zatrudnienia powstańców. Podtrzymał on w całości argumentację Oddziału II wskazując, że do tej pory zakontraktowano czterdziestu Gruzinów, a kolejni niebawem ukończą szkoły oficerskie i trzeba będzie ich przyjmując do służby. Ponadto zwrócono uwagę, że z przydziałami oficerów w stopniach sztabowych były duże trudności i musieli oni zostać obsadzani jako instruktorzy, a ich angaż był przeprowadzony wyłącznie ze względów politycznych²³.

Zdaniem gen. Aleksandra Zachariadze, kluczowe dla niepowodzenia przedsięwzięcia było pominięcie w czasie rozmów Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. Doprowadziło to do napięcia między gen. Władysławem Sikorskim, ówczesnym ministrem Spraw Wojskowych, który był pozytywnie ustosunkowany do przedłożonej prośby, a gen. dyw. Stanisławem Hallerem, Szefem Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. Ostatecznie sprawa została załatwiona odmownie. Płk Wacław Piekarski²⁴ szef Wydziału Ewidencyjnego Oddziału II Sztabu Generalnego W.P., w rozmowie z gen. Aleksandrem Zachariadze wyjaśnił wszystkie trudności w zatrudnieniu nowych oficerów i wskazał na konieczność uregulowania sytuacji oficerów najstarszych stopniem. Z kolei płk Maksymilian Kukowski, zastępca szefa gabinetu ministra Spraw Wojskowych zasugerował, że sprawa stała się głośna i może doprowadzić do konfliktu ze Związkiem Sowieckim²⁵.

Gen. Aleksander Zachariadze, był uwikłany w liczne konflikty polityczne i personalne. Zapewne przypuszczał, że Kakuca Czolokaszwili po przybyciu do Polski

²¹ RGWA, E2 OII SG, f. 461k op 1, 252, Pismo Szefa Oddziału II Sztabu Generalnego do Szefa Oddziału V Sztabu Generalnego w sprawie zakontraktowania i przydziału do K.O.P. byłych oficerów armii gruzińskiej nr L:7641/25 Wydział E.II 1925 r., k. 91-91 verte.

²² Płk S.G. Stefan Rotarski (1886-1959), w latach 1923-1930 Szef Oddziału V Sztabu Generalnego. W. Jaskulski, *Pułkownik dyplomowany inżynier Stefan Antoni Maciej Rotarski (1886-1959). Przyczynek do biografii*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne”, 2012, t. 13, s. 103-126

²³ RGWA, E2 OII SG, f. 461k op 1, 252, Opinia Szefa Oddziału V Sztabu Generalnego W.P., Płk Stefana Rotarskiego na temat przyjęcia byłych oficerów gruzińskich do Korpusu Ochrony Pogranicza lub Wojska Polskiego w charakterze oficerów kontraktowych nr 635/25.Tjn z maja 1925 r., k. 103, (Załącznik nr 4).

²⁴ Płk Wacław Piekarski (1893-1979), w latach 1924-1926 Szef Wydziału Ewidencyjnego Oddziału II Sztabu Generalnego W.P. T. Luniewski, *41 Dywizja Piechoty Rezerwowa we wrześniu 1939 roku*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy”, 2015, t. 16, z. 4, s. 73-74.

²⁵ R. Chikhoria, *Pułkownik Kakuca Czolokaszwili ...*, s. 209-211.

będzie podważał jego autorytet wobec osiadłych tu Gruzinów²⁶. Nie ma jednak dowodów, że to jego działalność miała wpływ na negatywne załatwienie sprawy przez polskie władze. Co więcej, informacje, które gen. Aleksander Zachariadze przedstawił w korespondencji do ministra Eugeniusza Gegeczkori znajdują potwierdzenie w omówionych aktach Ekspozytury 2 Oddziału II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego.

Mogło się wówczas wydawać, że sprawa została definitywnie zamknięta. Jednak płk Kakuca Czolokaszwili dnia 18 sierpnia 1925 r. osobiście przybył do Warszawy. Możliwe, że Kakuca wierzył, że mimo negatywnej decyzji sprawa zatrudnienia gruzińskich powstańców w Wojsku Polskim, nie jest jeszcze przesądzona. W czasie swojego pobytu w Polsce, Kakuca Czolokaszwili spotkał się z Józefem Piłsudskim²⁷, a także kilkakrotnie z ministrem Spraw Wojskowych.

Powszechnie deklarowanym celem przybycia obu Gruzinów była chęć zakontraktowania nowej grupy wojskowych²⁸. W piśmie wysłanym prawdopodobnie do ministra Spraw Wojskowych wspomniano o ustaleniach z wcześniejszego spotkania K. Czolokaszwilego i S. Czawczawadze, na którym poruszono sprawę angażu dla nowej grupy Gruzinów²⁹. Wydaje się jednak, że udzielono im definitywnej i negatywnej odpowiedzi, która ostatecznie zamknęła dyskusję w tym zakresie. Potwierdzeniem takiego stanu rzeczy może być opinia gen. Aleksandra Zachariadze, który w przywołanym piśmie do Eugeniusza Gegeczkori stwierdził, że przybycie do Warszawy Czolokaszwilego i Czawczawadzego w sprawie zaakceptowania nowych oficerów do Wojska Polskiego było całkowicie bezzasadne i niepotrzebne³⁰.

Wśród kolonii gruzińskiej rozeszły się plotki, że Kakuca przybył do Polski by pozyskać pieniądze i broń dla 40 ludzi³¹. Czy właśnie ta kwestia była przedmiotem rozmowy którą przedstawił gen. Czawczawadze w swoim zeznaniu? Tego nie wiadomo, ale faktem pozostaje jednak, że płk. Czolokaszwilego spotkało kolejne rozczarowanie, bo polskie władze ostatecznie nie przystały na jego propozycję³².

Choć wysiłki Kakucy Czolokaszwilego, na rzecz zatrudnienia powstańców okazały się daremne, kontynuował on swoją działalność również na innych polach. Co ciekawe, gen. Spiridon Czawczawadze, w swoim zeznaniu, jako powód przyjazdu do Polski podawał nie sprawę zatrudnienia powstańców, ale chęć przeciwdziałania zapowiedzianym

²⁶ *Tamże*, s. 203.

²⁷ P. Libera, *II Rzeczpospolita wobec ruchu prometejskiego*, Warszawa 2013, s. 247.

²⁸ R. Chikhorja, *Pułkownik Kakuca Czolokaszwili ...*, s. 209.

²⁹ Wojskowe Biuro Historyczne w Warszawie, Oddział II Sztabu Głównego Generalnego (dalej: WBH, OII SG), sygn. I.303.4.546, Odpis pisma gen. Spirydona Czawczawadze i pułk. Kakucy Czolokaszwilego prawdopodobnie do Ministra Spraw Wojskowych, bez daty, brak numeracji kart. (Załącznik nr 6).

³⁰ R. Chikhorja, *Pułkownik Kakuca Czolokaszwili ...*, s. 211.

³¹ *Tamże*, s. 209.

³² *Tamże*, s. 217.

zwolnieniom gruzińskich oficerów z Wojska Polskiego. Według jego opinii, Czolokaszwili był niezależny w swoich poczynaniach, jednak gruziński rząd wiedział o podjętej przez niego inicjatywie³³. Zresztą mimo różnic światopoglądowych zarówno on jak i S. Czawczawadze zaangażowali się razem z oficjalnymi przedstawicielami gruzińskiego rządu emigracyjnego, w tym Eugeniuszem Gegeczkori, Józefem Sałakają³⁴, Pawłem Tumaniszwili i Aleksandrem Zachariadze w negocjacje, które miały uchronić gruzińskich obywateli od utraty środków do życia. Wszyscy oni apelowali do polskich polityków o niezwalnianie oficerów, którzy wraz z rodzinami od kilku lat pozostawali w Polsce³⁵.

Wśród Polaków zaangażowanych w obronę Gruzinów usuwanych z Wojska Polskiego, znajdował się Stanisław Korwin-Pawłowski³⁶, ówczesny członek Towarzystwa Polsko-Azjatyckiego. Możliwe, że wspólne zaangażowanie Stanisława Korwin-Pawłowskiego i gruzińskich bohaterów w tę sprawę, otworzyło możliwość współpracy między nimi również na innych płaszczyznach, o czym wspominał w swoim zeznaniu gen. Spirydon Czawczawadze³⁷.

Ślady zainteresowania Stanisława Korwin-Pawłowskiego sprawami Gruzji, zachowały się w jego spuściznie archiwalnej. Wśród nich możemy znaleźć statut „Stowarzyszenia Międzynarodowego dla Gruzji”, którego zadaniem miała być „obrona bytu Gruzji i wykazanie prawa Narodu Gruzjińskiego do stanowienia samym o sobie”. Celem powstałej instytucji miała być centralizacja działalności stowarzyszeń narodowych założonych w tym celu³⁸. W materiałach odnaleziono również bilety wizytowe Pawła Tumaniszwili i Aleksandra Asatianiego świadczące o ich znajomości³⁹.

Wśród archiwaliów zachowały się także dokumenty, które mogą wskazywać na kontakty z gen. Czawczawadze i pułk. Kakućą Czolokaszwili. Jednym z nich jest

³³ *Tamże*, s. 216.

³⁴ Józef Sałakaja (1881-1940), gruziński polityk, wiceminister Skarbu Demokratycznej Republiki Gruzji, emigrant. W latach 1922-1934 przewodniczący Komitetu Gruzjińskiego w Polsce, a w okresie od 1927 do 1933 r. wiceprezes Klubu „Prometeusz” w Warszawie. D. Kolbaia, *Pod skrzydłami Rzeczypospolitej. Emigracja gruzińska w Polsce 1921-1939*, Warszawa 2015, s. 196.

³⁵ WBH, OII SG, sygn. I.303.4.546, Odpis odpowiedzi Ministerstwa Spraw Wojskowych na interpelację poselską w sprawie zwolnienia gruzińskich oficerów z Wojska Polskiego, sprawa nr 31956/25.G.M.I z dnia 15 grudnia 1925 r., brak numeracji kart; Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, Materiały Jana Reychmana (dalej: APAN, MJR.), sygn. III-168-224, odpis pisma Stanisława Korwin-Pawłowskiego do nieznanego posła bez daty dziennej, k. 191.

³⁶ Stanisław Korwin-Pawłowski (1889-1970), orientalista, działacz społeczny, w latach 1922-1926 założyciel i członek Towarzystwa Polsko-Azjatyckiego. Od 1926 do 1930 r. sekretarz generalny Instytutu Wschodniego w Warszawie. I.P. Maj, *Działalność Instytutu Wschodniego w Warszawie 1926-1939*, Warszawa 2007, s. 37-40; tenże, *Stanisław Korwin-Pawłowski w służbie idei prometejskiej*, „Nowy Prometeusz”, 2012, nr 3, s. 75-84.

³⁷ R. Chikhoria, *Pułkownik Kakuca Czolokaszwili ...*, s. 216.

³⁸ APAN, MJR, sygn. III-168-224, Statut Stowarzyszenia Międzynarodowego dla Gruzji, bez daty, k. 206.

³⁹ APAN, MJR, sygn. III-168-224, Bilet wizytowy A. Asatianiego, k. 178; APAN, MJR, sygn. III-168-224, Bilet wizytowy P. Tumaniszwili, k. 180.

notatka zawierająca możliwe nazwy stowarzyszenia, w tym „Sakartwelos Szepiculni”, tj. „Ojczyźnie zaprzysiężeni”. Było to bezpośrednie nawiązanie do formacji, którą dowodził Czolokaszwili. Ponadto zachował się projekt odezwy Ligi „Samszoblos Tawisupleba”, tj. „Wolność Ojczyzny” do Polek i Polaków. W zwięzłym dokumencie przedstawiono dzieje walk o niepodległość Gruzji oraz tragiczne losy powstania z 1924 r., Jednocześnie w odezwie zabiegano o wsparcie działalności, której celem miała być opieka nad rodzinami poległych i walczących w obronie niezawisłości Gruzji⁴⁰.

Nie ma pewności czy wspomniana Liga miała być kolejną organizacją samopomocową, czy też, jak sądzi Razhden Chikoria, formalną emanacją „Ligi Oficerów”, której powstaniu Czolokaszwili poświęcił bardzo dużo czasu⁴¹. Na temat działań dotyczących stworzenia organizacji, która zrzeszałaby gruzińskich oficerów pozostających w Polsce, zachowało się stosunkowo dużo informacji. Postulat powstania takiego stowarzyszenia był już wcześniej zgłaszany i niezwykle ważny dla gruzińskich oficerów. Wszelkie dyskusje na ten temat zamykał jednak gen. Aleksander Zachariadze, nie godząc się na jej powstanie w obawie, że stanie się ona elementem gry politycznej⁴². Sprawa ta powróciła jednak podczas pobytu Kakucy Czolokaszwilego w Polsce. Planował on powołanie organizacji, która zrzeszałaby gruzińskich wojskowych nie tylko w Polsce, ale i Francji⁴³.

Przebieg wydarzeń rozgrywających się w dniach 24-26 sierpnia 1925 r. szczegółowo opisał gen. Aleksander Zachariadze w liście do Eugeniusza Gegeczkori. Przypomnijmy, że na zebraniu starszych oficerów gruzińskich Kakuca zaproponował powołanie do życia organizacji. Za wzór uznał powołane już w Paryżu stowarzyszenie, które działało w porozumieniu z rządami gruzińskim i francuskim⁴⁴. Gen. Zachariadze kolejny raz podkreślił, że projektowana instytucja może się stać elementem gry politycznej, co byłoby bardzo szkodliwe dla całej emigracji. Ponadto zwrócił uwagę, że dla taka inicjatywa musi zostać zaakceptowana przez stronę polską. Słusznie uważał, że każdy z oficerów kontraktowych w § 2. swojego kontraktu stwierdzał: „Podporządkowuje się mocy przepisów honorowych, dyscyplinarnych i karnych, obowiązujących oficerów Wojsk Polskich, oraz artykułom 23, 24 i 26 ustawy o podstawowych obowiązkach i prawach oficerów W.P.”⁴⁵. A właśnie art. 23 Ustawy z dnia 23 marca 1922 r. o podstawowych obowiązkach i prawach oficerów Wojsk Polskich (Dz. Ust. Nr 32, 5 maja 1922 r.) wskazywał precyzyjnie: „Oficerom

⁴⁰ APAN, MJR, sygn. III-168-224, Odezwa Ligi „Samszobios Tawisupleba”, bez daty, k. 194-195.

⁴¹ R. Chikoria, *Putkownik Kakuca Czolokaszwili ...*, s. 203.

⁴² RGWA, E2 OII SG, f. 461k op 1, 291, Notatka mjr. Waleriana Tewzadze z 21.IV.1932 r. nr 539, k. 20.

⁴³ R. Chikoria, *Putkownik Kakuca Czolokaszwili ...*, s. 217.

⁴⁴ *Tamże*, s. 208.

⁴⁵ WBH, OII SG, sygn. I.303.4.546, Kontrakt Aleksandra Bagrationa, k. 25.

nie wolno należeć do stowarzyszeń, mających cele polityczne, ani brać udziału w działalności politycznej”.

Argumentacja generała nie przekonała uczestników zebrania, którzy dalej dążyli do realizacji planu. Chcąc sprawić wrażenie, że sprawa jest już przesądzona, ogłoszono utworzenie związku i urządzono nawet z tej okazji uroczysty bankiet. Przypieczętowanie powstania organizacji miało nastąpić na walnym zebraniu członków Komitetu Gruzińskiego dnia 2 lutego 1926 r. gruzińscy oficerowie okazali się jednak podzieleni. W kwestii powołania stowarzyszenia oraz zasad, na których powinno funkcjonować, nie udało się osiągnąć konsensusu. Ostatecznie postanowiono wybrać specjalną komisję, która miała jeszcze raz zastanowić się nad tymi kwestiami i opracować statut. Sprawę zamknął jednak ostatecznie gen. Aleksander Zachariadze, zabraniając powstania tej organizacji. Nie została ona formalnie zalegalizowana, ale prawdopodobnie osoby najbardziej zaangażowane w jej powstanie, starały się utrzymać jakiekolwiek zewnętrzne formy jej istnienia. Co ciekawe, idea ta cieszyła się większą popularnością wśród młodszych oficerów. Koncepcja ta ewoluowała w kierunku założenia związku wychowanków gruzińskiej Szkoły Wojskowej w Tyflisie. Jej najbardziej widocznym efektem okazała się edycja w Paryżu czasopisma „Mchedari”, tj. „Żołnierz”⁴⁶. Warto zaznaczyć, iż o ile wydawnictwo zostało zaakceptowane i otrzymywało dotacje m.in. z Oddziału II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, to jednak samo stowarzyszenie nie uzyskało aprobaty ani gruzińskich, ani polskich władz.

Jak możemy się domyślać z powyższego opisu wydarzeń, przyjazd gruzińskiego bohatera do Warszawy i jego działalność wzbudziły wiele emocji, których rodzaj i skala zależały od sympatii politycznych. Memoriał Zarządu Zrzeszenia Byłych Członków POW – POW Wschód KN 3 dla marszałka Józefa Piłsudskiego w sprawie współpracy polsko-gruzińskiej stwierdzał, że wizyta Kakucy Czolokaszwilego i jego wizja patriotyzmu oraz relacje o bohaterskiej walce całego narodu gruzińskiego podczas powstania poruszyły ogół gruzińskich oficerów. Autorzy tego dokumentu wskazali na duże zdziwienie Kakucy brakiem jakiegokolwiek organizacji zrzeszającej oficerów kontraktowych. Wspomniano również, że jego zaangażowanie stało się ważnym bodźcem do działania.⁴⁷

Zaprezentowane w tym dokumencie stanowisko, znajduje poparcie również w innych materiałach wytworzonych całkowicie niezależnie. Kpt. Indza Bazyli⁴⁸

⁴⁶ RGWA, E2 OII SG, f. 461k op 1, 291, Tłumaczenie pisma Szoty Nikoladze ps. „Elgudza” z dnia 28.VIII.1930 r., k. 5-9.

⁴⁷ P. Libera, *II Rzeczpospolita wobec ...*, s. 221-222.

⁴⁸ Kpt. Indzia Bazyli (1894-?), gruziński oficer i emigrant. Do Polski przybył wraz z żoną w 1922 r. Ukończył kursy w Oficerskiej Szkole dla Podoficerów w Bydgoszczy, Szkole Wojsk Samochodowych w Warszawie i Oficerskiej Szkole Topografów w Warszawie. Służył w Wojskowym Instytucie Geogra-

wspominał: „Powstanie Gruzjińskie z roku 1924 zastało mnie w szkole i zrozumiałem jest, że wywarło ono na emigracje oficerską potężne wrażenie, obudziło szlachetne uczucia obowiązku względem ojczyzny, gotowość całkowitego poświęcenia się sprawom ojczyzny, dążność poznania tych stron życia narodowego, poznanie których z przyczyn niezależnych brakowały poszczególnemu emigrantowi. Nareszcie każdy z nas, przekonany o niemożności osiągnięcia tego wszystkiego bez zbiorowego wysiłku całego ogółu, zaczął dążyć do podjęcia solidnej pracy w tym kierunku. Wyłącznie te przyczyny wytworzyły chęć zorganizowania się. Nie miało to żadnego charakteru politycznego i nie było ukierunkowane moim zdaniem przeciwko jakiegokolwiek organizacji lub partii.

Tymczasem nie chcę powiedzieć, że w środowisku oficerskim nie było wpływów różnych przekonań partyjnych. Ma się rozumieć, że na ten temat rozmów akademickich nie brakowało, nie zabrakło również i takich, którzy potrafili wykorzystać ten moment dla swoich arbitralnych celów. Przyjazd w tym okresie czasu Bohatera Narodowego ś. p. Kakucy Czolokaszwiliego, Wodza powstania miał swój ogromny wpływ na umysły i sumienie emigracji gruzjińskiej⁴⁹. Warto dodać, że autor tych słów znalazł się w grupie oficerów zwolnionych z W.P. w 1931 r. za działalność opozycyjną wobec gruzjińskiego rządu emigracyjnego, co bez wątpienia miało wpływ na sposób przedstawienia przez niego tych faktów.

Na te same wydarzenia i rolę Kakucy Czolokaszwiliego nieco inaczej patrzył mjr Walerian Tewzadze⁵⁰. Uważany był za jednego z bliższych współpracowników gen. Aleksandra Zachariadze oraz cieszył się dużym zaufaniem oficerów Ekspozytury nr 2 Oddziału II Sztabu Generalnego. Na początku lat 30. XX wieku w notatkach sporządzonych na potrzeby polskiego wywiadu wojskowe-

ficznym do 1931 r., kiedy rozwiązano jego kontrakt. W 1925 r. został wybrany do zarządu Komitetu Gruzjińskiego na stanowisko sekretarza. Funkcję tę pełnił jeszcze kilkakrotnie, także po zwolnieniu z Wojska Polskiego. Jego dalsze losy nie są znane. RGWA, E2 OII SG, f. 461k op 1, 268, Dokument sporządzony przez Indzie Bazylego bez datacji [prawdopodobnie w latach 30. XX wieku.], k. 2.

⁴⁹ RGWA, E2 OII SG, f. 461k op 1, 268, Dokument sporządzony przez Indzie Bazylego bez datacji [prawdopodobnie w latach 30. XX wieku.], k. 2.

⁵⁰ Ppłk Walerian Tewzadze (1894-1985), pseudonim: „Korsak”. Po upadku Republiki Gruzjińskiej wyemigrował do Turcji, a następnie wyjechał do Polski. Ukończył kursy w Oficerskiej Szkole dla Podoficerów w Bydgoszczy oraz Szkole Służby Wojskowo Geograficznej przy Wojskowym Instytucie Geograficznym w Warszawie. Był również absolwentem kursu normalnego Wyższej Szkoły Wojennej w Warszawie. W 1928 r. przebywał we Francji, gdzie tworzył tajną gruzjińską organizację mającą przygotować emigrantów do walki o niepodległość Gruzji. Był autorem pracy Kaukaz. Szkic geograficzno-opisowy. W 1939 r. walczył w obronie Warszawy, a następnie pod przybranym nazwiskiem Walerego Krzyżanowskiego zaangażował się w działalność konspiracyjną Armii Krajowej. Po II wojnie zamieszkał w Dzierżonowie, gdzie zmarł. D. Kolbaia, *Pod skrzydłami Rzeczypospolitej...*, s. 199; G. Gilewski, *The origins, course and consequences of an intelligence operation held in the Georgian Soviet Socialist Republic, organised by Office No. 2 of the Second Department of Main Staff of the Polish Armed Forces and Georgian Military Organisation in 1930*, „Nowy Prometeusz” 2018, nr 11, s. 63-86.

go, opisał te wydarzenia i zwrócił uwagę, że w 1924 r. do Warszawy przyjechał Aleksander Asatiani, lider partii narodowych demokratów. Rozpoczął on wówczas aktywną agitację wśród oficerów kontraktowych przeciwko rządowi Noe Żordanii. Działania te zbiegły się z przybyciem do Polski Czolokaszwilego w 1925 r., który był niezwykle popularny wśród gruzińskich emigrantów. Walerian Tewzadze pisał: „Bez wątpienia każdy Gruzin musiał mieć do niego szacunek i odnosić się jak najżyczliwiej. Tak w rzeczywistości i było. Ale na tym korzystali niektórzy działacze polityczni dla swych zamiarów”⁵¹. Mjr Walerian Tewzadze stwierdził również, że gruziński bohater w czasie swojego pobytu w Polsce działał przeciwko gen. Aleksandrowi Zachariadze oraz gruzińskiemu rządowi. Prócz niesłabnącego dążenia do utworzenia związku oficerów, odbierał również podpisy od gruzińskich oficerów, którzy oddawali się do jego dyspozycji, choć nigdy nie wyjaśniono w jakim celu⁵².

Odnalezione dotychczas dokumenty i świadectwa działalności Kakucy Czolokaszwilego wskazują, że jego wizyta w Polsce miała charakter wybitnie polityczny. Jak wspomniano wcześniej, udało mu się za pośrednictwem gen. Bolesława Wieniawy-Długoszowskiego⁵³, wieloletniego osobistego adiutanta Józefa Piłsudskiego, zaaranżować spotkanie z marszałkiem. Oczywiście był to raczej kurtuazyjny gest, podczas którego Józef Piłsudski dał wyraz swojej sympatii dla narodu gruzińskiego. Miał również zapewnić, że w miarę swoich możliwości będzie czuwał nad losem gruzińskich oficerów w Wojsku Polskim⁵⁴. Bardziej może dziwić fakt, że bez żadnej pomocy ze strony oficjalnych przedstawicieli gruzińskiego rządu w Polsce, tj. Józefa Salakaji i gen. Aleksandra Zachariadze, Kakuca był w stanie podjąć rozmowy z ministrem Spraw Wojskowych⁵⁵. Gen. Spiridon Czawczawadze twierdził, że jego podróż razem z Kakucą Czolokaszwili była spowodowana znajomością zarówno Polski jak i przedstawicieli polskiej administracji państwowej. W swoim zeznaniu wspominał także, że „Minister Spraw Wojskowych i inspektor polskiej kawalerii byli moimi towarzyszami ze szkoły wojskowej”⁵⁶. Niestety, informacji tych nie udało się potwierdzić. Zarówno gen. Władysław Sikorski, ówczesny minister Spraw Wojskowych, jak i gen. Tadeusz Rozwadowski, pełniący wówczas obowiązki Generalnego Inspektora Jazdy, odebrali edukację wojskową

⁵¹ RGWA, E2 OII SG, f. 461k op 1, 291, Notatka mjr. Waleriana Tewzadze z 15.IV.1932 r. nr 460, k. 22-23.

⁵² *Tamże*, k. 23.

⁵³ Gen. Bolesław Wieniawa-Długoszowski (1881-1942), oficer, dyplomata, artysta. Brał udział w walkach toczonych przez 1 Pułk Ułanów Legionów Polskich, a następnie został osobistym adiutantem Józefa Piłsudskiego. W omawianym okresie pełnił funkcję pierwszego referenta Inspektoratu Armii nr II w Warszawie. M. Urbanek, *Wieniawa. Szwoleżer na Pegazie*, Wrocław 1990 r.

⁵⁴ P. Libera, *II Rzeczpospolita wobec...*, s. 236.

⁵⁵ R. Chikhorja, *Pułkownik Kakuca Czolokaszwili...*, s. 209.

⁵⁶ *Tamże*, s. 216.

w armii austro-węgierskiej. Natomiast gen. S. Czawczawadze, jako poddany cara, był absolwentem rosyjskich szkół wojskowych w Tyflisie, Elizawietgradzie i Sankt Petersburgu.

Nie wykluczając, że gen. Czawczawadze istotnie posiadał kontakty pozwalające na organizację spotkania z ministrem Spraw Wojskowych, istnieją również przesłanki świadczące o tym, że to Oddział II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego chciał dyskretnie i niezależnie od gruzińskiego rządu nawiązać współpracę z Kakucą Czolokaszwilim.

Pierwszym ze śladów jest raport nr 129T z 25 listopada 1924 r. Romana Knolla, posła RP w Ankarze dla Ministerstwa Spraw Zagranicznych, w sprawie sytuacji na Kaukazie. W ostatnich passusach depezy poseł Knoll po omówieniu przyczyn niepowodzenia gruzińskiego powstania zaproponował „nieograniczanie się w stosunkach z Gruziniami ze sfer rządowych mniejszewickich, a skontaktowanie natomiast przez naszą placówkę paryską z udającymi się tam najwybitniejszymi wodzami ruchu niepodległościowego, płk. Czologajewym [Kakucą Czolokaszwili – GG] oraz ks[ięciem] Czawczawadze. Nie potrzebuję dodawać, że zdaniem moim, kontakt taki winien zostać zawarty bezpośrednio, bez współdziałania Francuzów bez pomniejszania w czymkolwiek głębokiej pewności Gruzinów, że prowadzimy w stosunku do nich politykę własną, nie zaś politykę innego mocarstwa, choćby związanego z nami sojuszem”⁵⁷. Nie wiadomo, czy sugestia polskiego dyplomaty została uwzględniona przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych i Oddział II Sztabu Generalnego. Jednak w piśmie zastępcy szefa Oddział II Sztabu Generalnego płk. Wacława Piekarskiego do płk. Tadeusza Schaetzla z dnia 22 lipca 1925 r. wspomniano, że jedna z placówek wywiadowczych została powołana do utrzymywania kontaktu z organizacjami gruzińskimi „obu odcieni”⁵⁸. Trudno sobie wyobrazić, by wśród postaci gruzińskiej sceny politycznej, mogło zabraknąć Kakucy Czolokaszwilego i Spirydona Czawczawadze.

Bardziej konkretne wskazówki pochodzą natomiast z raportów kpt. Mieczysława Kurczewskiego⁵⁹, kierownika placówki wywiadowczej „Martel” w Paryżu. W lutym 1928 r. opisał on kwestię aresztowania Kakucy Czolokaszwilego pod zarzutem posiadania sfalszowanych radzieckich „czerwońców”⁶⁰. Niepokój polskiego oficera wywołało zarekwirowanie przez policję notesu Kakucy, w którym znajdował się sporządzony po gruzińsku spis gruzińskich oficerów kontraktowych

⁵⁷ P. Libera, *II Rzeczpospolita wobec...*, s. 120-122.

⁵⁸ *Tamże*, s. 127-128.

⁵⁹ Kpt. Mieczysław Kurczewski (1897-1989), ówczesny pomocnik attache wojskowego przy Ambasadzie RP w Paryżu oraz kierownik placówki wywiadowczej „Martel”. T. Koreś, *Oficer na kluczowej placówce – początki działalności płk. dypl. Wojciecha Fydy na stanowisku attaché wojskowego w Paryżu i w Brukseli*, „Res Historica”, 2018, nr 45, s. 207.

⁶⁰ Oficjalna waluta w ZSRR wprowadzona w 1922 r.

w Wojsku Polskim. Choć zawartość notesu nie została przetłumaczona, to jednak jako dowód w sprawie był on dostępny dla sowieckich adwokatów prowadzących powództwo z ramienia rządu Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich. Oprócz opisu bieżących wydarzeń, dokument ten zawierał też informacje o przeszłości Czolokaszwilego. Odnotowano w nim fakt, że w 1925 r. na rozkaz ówczesnego Szefa Oddziału II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego płk. Michała Bajera⁶¹, organizował on związek byłych oficerów Gruzynów. Dodano, że Kakuca Czolokaszwili swoją pracę rozpoczął od intryg wśród oficerów przeciwko gen. Aleksandrowi Zachariadze i ostatecznie w 1926 r. wyjechał z Polski do Paryża, gdzie zamieszkał. Na koniec kierownik placówki wywiadowczej „Martel” poprosił o sprawdzenie czy w dokumentacji Oddziału II, zachowały się ślady współpracy z Czolokaszwilim⁶².

Stwierdzenia zaprezentowane w tym dokumencie nie pozostawiają wątpliwości, że Kakuca Czolokaszwili współpracował z Oddziałem II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. Niestety, nie wiadomo jakie były cele i zamiary polskiego wywiadu przy realizacji tej operacji. Gruziński dowódca podczas wizyty w Polsce został gorąco przyjęty przez swoich rodaków. Kakuca Czolokaszwili mieszkając u płk. Mikołaja Kandelaki, miał możliwość spotykać się głównie ze starszymi stopniem oficerami⁶³. Podróżował również po Polsce odwiedzając gruzińskich oficerów, czego świadectwem mogą być zachowane fotografie⁶⁴. Wydaje się jednak, że swoją popularność wykorzystał głównie do realizacji własnych zamiarów. Możemy się jedynie domyślać, że takie postępowanie nie było zgodne z oczekiwaniami polskich oficerów, co spowodowało zakończenie współpracy. Otwartą kwestią pozostaje jednak fakt, dlaczego Oddział II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego popierał powstanie „Ligi oficerów”. Jest to o tyle ciekawe, że w późniejszym okresie polskie władze konsekwentnie sprzeciwiały się zaangażowaniu gruzińskich oficerów w działalność polityczną. W rezultacie w 1927 r. pozbawiono oficerów biernego prawa wyborczego przy wyłanianiu władz Komitetu Gruzińskiego⁶⁵. Natomiast w kolejnych latach odmawiano legalizacji związku wychowanków gruzińskiej Szkoły Wojskowej w Tyflisie.

Do niedawna fakt obecności Kakucy Czolokaszwilego w Polsce w latach 1925-1926 był udokumentowany przez fotografie ze zbiorów Jerzego Mama-

⁶¹ Płk S.G. Michał Bajera (1884-192), szef Oddziału II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego od 1923 do 1926 r. R. Czarnecka, *Oddział II Sztabu Głównego (Generalnego) w latach 1921-1939. Zarys organizacyjny i przegląd zawartości inwentarza*, „Biuletyn Wojskowej Służby Archiwalnej”, 2006, nr 28, s. 70-71.

⁶² RGWA, E2 OII SG, f. 461k op 1, 279, Pismo placówki „Martel” w Paryżu do Oddziału II Sztabu Głównego sygn. L 3, z dnia 7 lutego 1928 r., k. 3; RGWA, E2 OII SG, f. 461k op 1, 279, Pismo placówki „Martel” w Paryżu do Oddziału II Sztabu Głównego sygn. L 11, z dnia 16 listopada 1928 r., k. 13.

⁶³ R. Chikhorja, *Putkownik Kakuca Czolokaszwili ...*, s. 217.

⁶⁴ D. Kolbaia, *Pod skrzydłami Rzeczypospolitej ...*, s. 51, 53.

⁶⁵ P. Libera, *II Rzeczpospolita wobec ...*, s. 223.

ładze⁶⁶ i Narodowego Centrum Rękopisów w Tbilisi, które zostały odnalezione, opracowane i opublikowane przez Dawida Kolbaię. Przedstawiały one gruzińskiego dowódcę w otoczeniu rodaków służących w Wojsku Polskim. Obie fotografie zostały wykonane w Bydgoszczy w 1926 r.⁶⁷ Pewne informacje znajdowały się również w dokumentach opublikowanych przez Pawła Libere, które rzucały nieco więcej światła na to wydarzenie. Obecnie sama obecność płk. Czolokaszwilego w Polsce i jego działalność została potwierdzona na podstawie różnych i niezależnych wobec siebie źródeł. Być może w przyszłości zostaną odnalezione nowe materiały, które pozwolą na jeszcze dokładniejsze opracowanie tych wydarzeń i opisanie postaci, które brały w nich udział.

Grzegorz Gilewski – doktorant na wydziale Historii i Dziedzictwa Kulturalnego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Jego zainteresowania naukowe dotyczą sytuacji kaukaskich emigrantów w Polsce w latach 1921-1939.

⁶⁶ Mjr Jerzy Mamaładze (1895-1940), gruziński oficer i emigrant. Do Polski przybył w 1922 r. Ukończył kursy w Oficerskiej Szkole dla Podoficerów w Bydgoszczy, Centralnej Wojskowej Szkole Gimnastyki i Sportów w Poznaniu oraz Obozie Szkolnym Wojsk Łączności w Zegrzu. Służył jako oficer kontraktowy w stopniu kapitana w Pułku Radiotelegraficznym w Warszawie. W 1938 awansowany do stopnia majora. Został zamordowany w Katyniu w 1940 r. M. Bujnowska, *Major Jerzy Mamaładze*, „Pro Georgia. Prace i materiały do dziejów stosunków gruzińsko-polskich”, 1996, nr 5, s. 76-83.

⁶⁷ D. Kolbaia, *Pod skrzydłami Rzeczypospolitej...*, s. 51, 53.

ANEKSY

W aneksie zamieszczono sześć dokumentów dotyczących sprawy przyjęcia do Wojska Polskiego i Korpusu Ochrony Pogranicza, gruzińskich powstańców z 1924 r.

Dokumenty o numerach od 1 do 5, pochodzą ze zbiorów Rosyjskiego Państwowego Archiwum Wojskowego w Moskwie, gdzie przechowywane są dokumenty Ekspozytury nr 2 Oddziału II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, o sygn. f. 461k op 1 d. 252. Dokument nr 6 pochodzi natomiast ze zbiorów Centralnego Archiwum Wojskowego w Rembertowie, choć odpis tego pisma znajduje się również w Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie.

W opracowaniu dokumentów autor kierował się wytycznymi „Projekt instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych XIX i początku XX wieku”, autorstwa Ireneusza Ihnatowicza¹. W edycji przyjęto stosowanie układu chronologicznego źródeł według dat sporządzenia dokumentów. W zbiorze archiwalnym dokumenty o numerach 1 i 2 stanowiły załączniki do sprawy przedstawionej w załączniku nr 3. W pracy przyjęto również zasadę modernizacji pisowni źródeł. Imiona i nazwiska pozostawiono natomiast w brzmieniu oryginału. W tekstach opuszczono bez zaznaczenia tego w przypisach, nieistotne części tekstów takie jak kancelaryjne adnotacje wystawcy i odbiorcy. Istotne dla spraw dekretacje i komentarze zaznaczono w przypisach. Natomiast pieczęcie oznaczono skrótem M.P. i opatrzone przypisem.

¹ I. Ihnatowicz, *Projekt instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych XIX i początku XX wieku*, „Studia Źródłoznawcze”, 1962, t. 7, s. 99-124.

Załącznik nr 1.

Odpis pisma adiutanta generalnego Prezydenta RP gen. bryg. Mariusza Zaruskiego do Szefa Gabinetu Ministra Spraw Wojskowych, gen. bryg. Edwarda Szpakowskiego nr 18/tjn/24 z dnia 5 lutego 1925 r.

RGWA, E2 OII SG, f. 461k op 1 d 252, k. 93 verte-94, mps.

Warszawa-Belweder, dnia 5 lutego 1925 r.^a

KWATERA WOJSKOWA PREZYDENTA RZ[ECZY]P[OSPO]LITEJ

ADIUTANT GENERALNY

L. dz.^b 18/tjn/24

Do
SZEFA GABINETU MINISTRA SPRAW
WOJSKOWYCH
w Warszawie

Stosownie do ustnego polecenia p[ana] Ministra przedkładam spis b[yłych] oficerów armii gruzińskiej, pozostających poza granicami Polski, którzy pragnęliby wstąpić do armii polskiej w charakterze oficerów kontraktowych. Przy czym zaznaczam, że oficerowie wyszczególnieni w spisie pod L. 1 i 2 są wskutek wybitnej roli, jaką odegrali w ruchu niepodległościowym, znani szeroko na terenie międzynarodowym.

[Mariusz] Zaruski
M.P.^c

M.P.^d

1. Załącznik^e.

^a Na karcie ręczna adnotacja: „Przesłać Szefowi Sztabu przez Od. V dla zreferowania. P. Minister w zasadzie polecił przyjąć do K.O.P. po przeszkoleniu. 6.II.1925”. Adnotacja opatrzona nieczytelnym podpisem.

^b Skreślono nr 201/25.

^c Na karcie podpis i pieczęć: „ADIUTANT GENERALNY. [EDWARD] ZARUSKI GEN. BRYG.”.

^d Na karcie pieczęć wpływu: „Wpłynęło do Ministerstwa Spraw Wojskowych Gabinetu Ministra 7.II. L. 3796/1925”.

^e Załącznik do pisma stanowi opublikowany dalej spis oficerów i żołnierzy gruzińskich.

SPIS

- 1) Ks[iażę] CZAWCZAWADZE^f Spiridion – general – brygady, b[yły]. D[owód]ca 1 p[ulku] kon[nego],
- 2) Ks[iażę] CZOŁOKADZWILI^{g,h} Kakuca – pułkownik kawalerii, zastępca D[owód]cy 1 p[ulku] kon[nego],
- 3) Ks[iażę] CERETELIⁱ Simon – pułkownik, dowódca pułku piechoty,
- 4) ZAŁDASTANISZWILI^j Solomon – major piechoty.

Wyżej wymienieni byli kierownikami wojskowo powstańczego ruchu do ostatnich czasów.

- 1) WACZNADZE Elizbar^k – porucznik piechoty,
- 2) CZIKOWANI Lewan – rotmistrz,
- 3) KACHOKIDZE Iwan – kapitan piechoty,
- 4) MCHEIDZE Dawid^f – rotmistrz,
- 5) DZORDZADZE Merab – porucznik kawalerii,
- 6) SULCHANISZWILI Dawid – kapitan,
- 7) NIEBIERIDZE Szalwa – były aspirant,
- 8) GARGARETELI Aleksy – były aspirant,
- 9) ERISTAWI Rafael – porucznik kawalerii,
- 10) PAWLASZWILI Georgi – wachmistrz,
- 11) DŻAWRISZWILI Szalwa – starszy plutonowy,
- 12) ARIMBASZWILI Simon – plutonowy,
- 13) ARIMBARASZWILI Zakaria – sierżant,
- 14) MAJSURADZE Sergo – najezdnik koni,
- 15) BADURASZWILI Aleksy – najezdnik koni,
- 16) KARUMIDZE Ilia – felczer wojskowy,
- 17) PEJKRISZWILI Aleksy – wojskowy szofer, ślusarz,
- 18) DŻAWRISZWILI Lewan – wojskowy kowal.

Wszyscy członkowie organizacji wojskowo-powstańczej, wyjechali w listopadzie 1924 roku.

- 19) CUŁUKIDZE Pridon – major kawalerii,
- 20) SZALIKASZWILI Dawid – major kawalerii.

Obaj członkowie organizacji wojskowo-powstańczej, wyjechali z Gruzji w roku 1923.

f Podkreślono niebieską kredką.

g Podkreślono niebieską kredką.

h Pisownia oryginalna. Powinno być Czolokaszwil. Podkreślono niebieską kredką.

i Podkreślono.

j Podkreślono.

k Podkreślono.

- 21) NAKASZIDZE Mikołaj – porucznik piechoty,
 - 22) ANANISZWILI Dimitri – major artylerii,
 - 23) GOGITIDZE Mikołaj – kapitan wojsk samochodowych,
 - 24) GOCIRIDZE Michał – porucznik wojsk samochodowych,
 - 25) MAMALADZE Georgi- kapitan
 - 26) KOBALIDZE Aleksander – porucznik piechoty,
 - 27) TATISZWILI Michał – porucznik piechoty,
 - 28) GRIGOLI Aleksander – b[ły] aspirant marynarki,
 - 29) ALSZIBAJA Konstanty – b[ły] aspirant .
- Wyżej wymienieni od 21-29 wyjechali z Gruzji w 1921 roku.

Załącznik nr 2.

Pismo Szefa Gabinetu Ministra Spraw Wojskowych, gen. bryg. Edwarda Szpakowskiego do Szefa Sztabu Generalnego W.P., gen. dyw. Stanisława Halera nr 3796/25 z dnia 11 lutego 1925 r.

RGWA, E2 OII SG, f. 461k op 1 d 252, k. 93, mps.

Warszawa, dnia 11 lutego 1925 r.

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH

GABINET MINISTRA

L. 3796/25 G.M.I.

Tel[efon] wewn[ętrzny] nr. 19.

B[yl]i oficerowie gruzińscy
o przyjęcie do armii.

DO
PANA SZEFA SZTABU GENERALNEGO
/przez Oddz[iał] V. Szt[abu] Gen[eneralnego]/
W/m[iejscu].

Przedkładam Panu Generalowi z prośbą o referat dla p[ana] Ministra. Pan Minister polecił przyjąć b[yl]ych oficerów gruzińskich do K[orpusu] O[chrony] P[ogranicza], po odbyciu przez nich przeszkolenia.

[Edward] Szpakowski
M.P.^a

1 załącznik^b.

^a Na karcie podpis i pieczęć: „SZEFA GABINETU MINISTRA. GENERAL BRYGADY”.

^b Załączniki stanowi pismo przytoczone pod numerem 1.

Załącznik nr 3.

Opinia Oddziału II Sztabu Generalnego W.P. na temat przyjęcia byłych oficerów gruzińskich do Korpusu Ochrony Pogranicza lub Wojska Polskiego w charakterze oficerów kontraktowych. Sprawa nr 3455/II.Inf.0. z II.1925 r.

RGWA, E2 OII SG, f. 461k op 1 d 252, k. 92-92 verte, mps.

Ministerstwo Spraw Wojskowych
Sztab Generalny
Oddział II

Przedmiot: Nowa partia b[yłych] oficerów gruzińskich

Treść: Opinia O[ddziału] II. Szt[abu] Gen[eralnego] co do przyjęcia ich do W[ojska] P[olskiego] w charakterze kontraktowych z przydziałem do K[orpusu] O[chrony] P[ogranicza]

1/ Do Szefa Oddziału V. Szt[abu] Gen[eralnego] – na koncepcie

Zwracając w załączeniu pismo Gabinetu Ministra L. 3796/25.G.M. z dn. 11.II.b.m^c. wraz z załącznikiem, informuję, że z punktu widzenia O[ddziału] II. Szt[abu] Gen[eralnego] co do przyjęcia nowej partii b[yłych] oficerów i żołnierzy gruzińskich do W[ojska] P[olskiego] w charakterze kontraktowych z przydziałem, po odpowiednim przeszkoleniu do K[orpusu] O[chrony] P[ogranicza], nasuwają się następujące przeszkody:

1/ Zasadniczo nie można przydzielać do K[orpusu] O[chrony] P[ogranicza] oficerów i żołnierzy, którzy nie są poddanymi polskimi, a zwłaszcza ludzi nam bliżej nieznanym – ze zrozumiałych względów bezpieczeństwa.

Poza tym umieszczenie w K[orpusie] O[chrony] P[ogranicza] oficerów i szeregowych, uczestników powstań w Gruzji, miałoby charakter demonstracji przeciwko bolszewikom i spowodowałoby niezawodnie reakcję z ich strony, tym bardziej, że między nimi są oficerowie zaangażowani i znani na terenie międzynarodowym, jak ks[iążę] gen. CZAWCZADZE i ks[iążę] płk. CZOŁOKASZWILI. Prócz tego rozumiała zupełnie chęć zemsty, przy znanej zresztą zapalczowości Gruzinów, powodowałyby incydenty, niepożądane z punktu widzenia spokoju na granicy.

2/ Nowa i przy tym tak liczna grupa b[yłych] oficerów gruzińskich przyjęta do W[ojska] P[olskiego] stworzyłaby na nowo cały szereg trudności, z którymi mieliśmy do czynienia w związku z przyjęciem pierwszej grupy, los której i tak ostatecznie nie jest zdecydowany, mamy bowiem poza grupą oficerów już zakontraktowanych, jeszcze 13 oficerów gruzińskich, których z powodu wysokich stopni i wieku trudno

^c Błąd autora tekstu, powinno być „b.r.”.

zakontraktować, a którzy pobierają z M[inisterstwa] S[praw] Wojsk[owych] gaże, na które nie ma oficjalnego pokrycia.

3/ Budżet M[inisterstwa] S[praw] Wojsk[owych] przewiduje tylko pewną ograniczoną sumę na pokrycie wydatków, związanych z utrzymaniem oficerów kontraktowych, pozycja ta zresztą jest już na wyczerpaniu.

4/ Pominąwszy nawet motywy natury politycznej zewnętrznej, przyjmowanie niewykwalifikowanych cudzoziemców do W[ojska] P[olskiego] na kontrakt wywołać może w kraju niezadowolenie w związku ze znaczną ilością oficerów polskich, zwolnionych do rezerwy wskutek braku etatów.

Wobec powyższego uważam, że przyjęcie nowej grupy b[łych] oficerów gruzińskich jest całkowicie niewskazane.

Załączników 2^d.

^d Załączniki stanowią pisma przytoczone pod numerami 1 i 2.

Załącznik nr 4.

Opinia Szefa Oddziału V Sztabu Generalnego W.P., Płk. Stefana Rotarskiego na temat przyjęcia byłych oficerów gruzińskich do Korpusu Ochrony Pogranicza lub Wojska Polskiego w charakterze oficerów kontraktowych nr 635/25. Tjn z maja 1925 r.

RGWA, E2 OII SG, f. 461k op 1 d 252, k. 103, mps.

Do L. 635/25.Tjn.^a

Opinia Oddziału V. Szt[abu] Gen[eralnego]

Z opinią Oddziału II. Szt[abu] Gen[eralnego] zgadzam się w zupełności. W W[ojску] P[olskim] mamy obecnie zakontraktowanych 40 oficerów Gruzinów / na ogólną liczbę 48 oficerów kontraktowych^b. Prócz tego pewna ilość Gruzinów uczy się obecnie w Szkołach Oficerskich i tych w przyszłości będziemy musieli zakontraktować.

Z przyjęciem Gruzinów w stopniach oficerów sztabowych mieliśmy duże trudności i w rezultacie ostatnio musieliśmy ich przydzielać do pułków w charakterze instruktorów jako /n.e./.

Co do przyjęcia Gruzinów do K[orpusu] O[chrony] P[ogranicza], opinia Oddziału V. Szt[abu] Gen[eralnego] wyrażona jest w załączonym akcie 7641/V.E.25^c.

W ogólności zaznaczam, że ostatnia partia Gruzinów / 20 oficerów / była przyjęta do W[ojська] P[olskiego] tylko ze względów politycznych i wobec tego,^d opinię Oddziału II Szt[abu] Gen[eralnego], uważam za miarodajną dla mnie.

Warszawa, dnia V 1925 r.

[Stefan] Rotarski
M.P.^f

^a Podkreślono.

^b Skreślono: „z wyłączeniem Misji Francuskiej”.

^c Przywołany dokument stanowi pismo Szefa Oddziału II Sztabu Generalnego do Szefa Oddziału V. Sztabu Generalnego w sprawie zakontraktowania i przydział do K.O.P. byłych oficerów armii gruzińskiej, nr L:7641/25, bez daty, o sygn. RGWA, E2 OII SG, f. 461k op 1 d 252, k. 91. Pisma nie zostało opublikowane, gdyż podniesione w nim argumenty zostały przedstawione w załączniku nr 3.

^d Skreślono: „z uwagi na”.

^e Skreślono: „że dalsze przyjęcia Gruzinów do W.P. są niepożądane”.

^f Na karcie podpis i pieczęć: „Szef Oddziału V. Szt. Gen. Płk. Szt. Gen.”.

Załącznik nr 5.

Opinia Sztabu Generalnego WP na temat przyjęcia byłych oficerów gruzińskich do Korpusu Ochrony Pogranicza lub Wojska Polskiego w charakterze oficerów kontraktowych nr 5803/II.Inf.0. z 9 maja 1925 r.

RGWA, E2 OII SG, f. 461k op 1 d 252, k. 98, mps.

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH
SZTAB GENERALNY
Oddział II

Przedmiot: Oficerowie b[ylej] armii gruzińskiej.
Treść: Sprawa przyjęcia nowej partii.

Do Pana Ministra Spraw Wojskowych.

W myśl polecenia Pana Ministra przedkładam poniżej zastrzeżenia, jakie z punktu widzenia Sztabu Generalnego nasuwają się odnośnie propozycji przyjęcia nowej partii Gruzinów, /oficerów i żołnierzy/, do W[ojska] P[olskiego] w charakterze kontraktowych z przydziałem, po odpowiednim przeszkoleniu, do K[orpusu] O[chrony] P[ogranicza]:

W myśl rozporządzenia Oddziału I. Szt[abu] Gen[eralnego] L. 10648/Org/24 zasadniczo są przydzielani do K[orpusu] O[chrony] P[ogranicza], tylko oficerowie formalnie przyjęci do W.P. i szeregowi wyłącznie narodowości polskiej.

Poza tym umieszczenie w K[orpusie] O[chrony] P[ogranicza] oficerów i szeregowych, uczestników powstań w Gruzji, miałyby charakter demonstracji przeciwko bolszewikom i spowodowałyby niezawodnie reakcję z ich strony, tym bardziej, że na proponowanej liście Gruzinów, są oficerowie zaangażowani i znani na terenie międzynarodowym, jak gen. Czawczawadze, płk. Ks[iążę] Czołokaszwili i płk. Tseretelli. Prócz tego zrozumiała zupełnie chęć zemsty, przy znanej zresztą zapalczowości Gruzinów, powodowałyby incydenty, niepożądane z punktu widzenia spokoju na granicy.

W Wojsku Polskim służy obecnie 41 oficerów Gruzinów, jako zakontraktowanych, pozytem jest jeszcze 13 oficerów, których z powodu wysokich stopni i wieku trudno zakontraktować, a którzy pobierają z M[inisterstwa] S[praw] Wojsk[owych] gażę z funduszu, który nie ma oficjalnego pokrycia.

Przyjęcie nowej, i przy tym tak licznej grupy b[ylej] oficerów gruzińskich, stworzyłoby na nowo cały szereg trudności, z którymi mieliśmy do czynienia w związku z przyjmowaniem pierwszej grupy. Ponadto budżet M[inisterstwa] S[praw] Wojsk[owych]

wych] przewiduje tylko pewną ograniczoną sumę na pokrycie wydatków, związanych z utrzymaniem oficerów kontraktowych, pozycja ta jest również już na wyczerpaniu. Pominąwszy nawet motywy natury polityczne, zewnętrznej, przyjmowanie niewykwalifikowanych cudzoziemców do W[ojska] P[olskiego] na kontrakt, może wywołać w kraju niezadowolenie, w związku ze znaczną ilością oficerów polskich, zwolnionych do rezerwy.

Wobec powyższego nie widzę możliwości przyjęcia nowej grupy b. oficerów i żołnierzy gruzińskich do W[ojska] P[olskiego].

4 zał^a.

^a Nie opublikowano.

Załącznik nr 6.

Odpis pisma gen. Spirydona Czawczawadze i pułk. Kakucy Czołokaszwilego prawdopodobnie do Ministra Spraw Wojskowych, bez daty.

WBH, Oddział II Sztabu Głównego, sygn. I.303.4.546, brak nr. karty.

Odpis^a

Wielce Szanowny Panie Generale,

Dnia 4-go zeszłego miesiąca na posłuchaniu nam udzielonym Pan Generał był łaskaw obiecać swoje poparcie. Wtedy podnieśliśmy sprawę przyjęcia nowej grupy naszych powstańców. Obecnie okoliczności zasadniczo się zmieniły, nie tylko że już nie ma mowy o nowych kontraktach, ale 16-tu z tych, którzy od paru lat są w Polsce i los których zdawał się być zapewniony, mają być wydaleny. Pozwalamy sobie załączyć odpisy odezw skierowanych do sejmowej komisji dla spraw zagranicznych oraz do paru klubów sejmowych, a zawierających wszystkie dotyczące szczegóły. Wszędzie obiecano nam poparcie. Chcieliśmy być osobiście u Pana Generała, ale, wobec Jego nieobecności, składamy niniejszą pisemną prośbę – by zechciał Pan Panie Generale dopomóc nam w sprawowaniu złagodzenia tak ciężkiego zarządzenia. W liczbie wydalonych są dwaj azerbejdzańscy pułkownicy Chan Chojski i Izrafil bej, którzy przyjęci byli w 1923 r. / w liczbie 3/ przy łaskawym udziale Pana Generała.

Pozostajemy w głębokim, szczerym poważaniem

/-/ Ks[iażę] Czawczawadze gen.

/-/ Ks[iażę] Czołokaszwili pułk.

^a Odpis pisma znajduje się także w Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, Materiały Jana Reychmana, sygn. III-168-224, k. 189.

The Issue of Admission of the Participants of the Georgian Uprising in 1924 to the Polish Army and the stay of Colonel Kakutsa Cholokashvili in Poland in the Light of Documents of the Division II of the General Staff of the Polish Army

Grzegorz Gilewski

Until recently, knowledge about the presence and activity of colonel Kakutsa Cholokashvili in Poland was based on the findings of David Kolbaia and Paweł Libera, who in their publications have proved that the Georgian hero in fact was in Poland. Unfortunately, they did not contain any more detailed information about this trip.

A series of new and accurate information about his stay and political activities was presented by Razhden Chikhorია, in the work entitled „Colonel Kakutsa Cholokashvili, Georgian Right-Wing Politicians and the Polish Authorities” published in issue 7 (2015) of the journal “New Prometheus”. This article touched upon the virtually

Проблема приема в польскую армию участников восстания в Грузии в 1924 году и пребывания полковника Какуцы Чолокашвили в Польше в свете документов Второго Отдела Генерального Штаба польской армии

Гжегож Гилевски

До недавнего времени информация о пребывании и деятельности полковника Какуцы Чолокашвили в Польше основывалась на выводах Давида Колбаи и Павела Либеры, которые в своих публикациях доказали, что герой Грузии находился в Польше. К сожалению, эти публикации не содержат более подробной информации об этой поездке. Ряд новых и точных сведений о пребывании Какуцы Чолокашвили и его политической деятельности был представлен Ражденем Чихорией в работе под названием «Полковник Какуца Чолокашвили, грузинские правые и польские власти», опубликованной в номере №

unknown issue of the admission of the participants of the Georgian uprising in 1924 to the Polish Army and the influence of colonel Kakutsa Cholokashvil on the Georgian community in Poland. More importantly, the author of the referenced publication brought to the Polish scientific discourse a very valuable perspective from the Georgian participants of the described events.

This work deals with the same topic, but the starting point for the presented considerations are documents created by the Polish military administration or created for its needs. They were found in the collections of the Russian State Military Archive in Moscow. The publication is accompanied by a selection of copies of the most important documents discussed in the text. The author hopes that the presented considerations and presented documents will allow for the shedding of more light onto this interesting and little-known element of Polish-Georgian political and military cooperation.

7 (2015) „Нового Прометея”. В этой статье затронута мало изученная тема принятия участников восстания в Грузии в 1924 году в польскую армию, а также влияния полковника Какуцы Чолокашвили на грузинскую общину в Польше. Что еще более важно, публикация Раждена Чихория дала толчок дальнейшему изучению данного вопроса в польском научном дискурсе. Представленная работа затрагивает ту же тему, однако, отправной точкой для представленных соображений по этим вопросам являются документы польской военной администрации или созданные для ее нужд. Они были найдены в коллекциях Российского Государственного Военного Архива в Москве. Публикация сопровождается подборкой наиболее важных документов, обсуждаемых в тексте. Автор надеется, что представленные материалы и его личные комментарии к ним позволят пролить больше света на эту интересную и малоизвестную нить польско-грузинского политического и военного сотрудничества.

